

and «I Love Women»; story «Had Seen the Rock» and excerpts of literary works, which names have not been established («Hermit», «Joy», «Grandfather Andrew», «Triumph of Music», «Everything Goes ... Everything Passes», «From Studies in Crowd», «Bella Donna», «The Last Lecture», etc.). Tokens are grouped in certain thematic groups that will help further define the individual style of the writer: nominated to refer individuals for family ties and affinity, nominated to describe clothing, outbuildings, residential buildings, business things, names of dishes, struggle against oppression and injustice, fishing, product processing and professions by the type of activity, dialects, extent of natural objects and landscapes artificial, etc. They are considered as a means of expressiveness of language characters where the work reflects certain lexical structures. It is determined that the tokens used by Hnat Khotkevych in his works, is a valuable component, its unsurpassed diastole. They are characterized by a rich multiplicity of Hutsul color.

Key words: individual penmanship, idiostyle, token, token classification

Дата надходження статті: «30» березня 2018 р.

Дата прийняття до друку: «19» квітня 2018 р.

УДК 81'373.612.2+82.161.2-1.090. Радущинська

ГАЛИНА СТУКАН,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м. Хмельницький)

ЛЮДМИЛА ГЛУШОК,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м. Хмельницький)

Метафори-синестезії у поетичних збірках Оксани Радущинської

У статті подається аналіз поетичних текстів Оксани Радущинської, що увійшли до збірок «Казки яблуневого снігопаду» (2001), «Неспівані пісні про щастя» (2002) та «Стукав сніг...» (2005), з метою встановлення функцій метафор-синестезій у віршах подільської поетеси різних періодів її творчості. Також зроблена спроба погрупувати та подати метафоричні образи, які творяться на перехресті зорових, слухових, одоративних, дактильних відчуттів. Систематизація метафор в межах групи синестезії дала можливість зрозуміти аспект особистісного становлення О.Радущинської, визначити специфіку індивідуального мовного стилю поетеси, яка створила неповторні образні картини світу.

Ключові слова: метафори-синестезії, відчуття, асоціації, поетичне бачення, образне мислення.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Синестезія (грецьк. – одночасне відчуття) – художній прийом – поєднання в одному тропі різних, іноді далеких асоціацій, явище сприйняття, коли під час подразнення певного чуттєвого органа, крім специфічних для нього відчуттів, виникають відчуття, характерні для іншого чуттєвого органа [1, с. 625].

Метафора-синестезія впливає із природно-біологічної властивості людини одночасно переживати враження, одержані від кількох органів чуття. При синестезії до семантичних інновацій залучаються зорові, слухові, одоративні, смакові, тактильні образи, унаслідок чого виникає інтерференція різних видів сприймання довкілля. Синестезія створює у свідомості реципієнта-читача віртуальну ситуацію «реалізму» багатьох «реальностей» [2, с. 23].

Мовний світ Оксани Радушинської, відомої подільської журналістки та письменниці, сповнений метафоричними образами різної структури та різного семантичного наповнення. Її метафори, пов'язані з іншими художніми засобами, створюють неповторну тканину твору. Якесь до болю щемна печаль з любов'ю до світла й добра прозирає крізь словесне мереживо [3, с. 586].

У її віршах відсутній голий соціум, їх не назвеш рядками на злобу дня. Її рядки – про вічне: красу і любов у їх духовному призначенні. У них, попри канони віршобудови, живе і дихає поезія, яка хвилює красою скромного підсніжника чи несподіваного дощу, сходом сонця і фантастичною яблуцевою заметіллю. Що ж, коли у душі – цілий світ, то й крізь вікно можна бачити набагато більше, ніж комусь з високої гори. Бо дивишся серцем, а серце бачить те, що зовні потаємне. Серце знає: «...як журавлів криничних відпускати, як зірку, що у небо задивилась, в цеберко із водою перелляти» [3, с. 538].

Творчість Оксани Радушинської завжди привертала увагу дослідників-літературознавців (В. Бобух, В. Дмитрик, Л. Макаренко, М. Мачківський, Г. Стукан та ін.), які відзначають надзвичайну образність її поезій, тонке відчуття сенсу слова, особливість мовної системи поетеси і наголошують на необхідності ґрунтовних досліджень її творчості в мовознавчому аспекті [3; 4; 5]. Характерною ознакою її поетичної метафори є непередбачуваність, унікальність, особливе бачення світу, спосіб поетичного мислення [5, с. 90].

Формулювання цілей статті... Мета дослідження – функції метафор-синестезій у поетичних збірках Оксани Радушинської «Неспівані пісні про щастя», «Яблука осіннього снігопаду», «Стукав сніг...»

Виклад основного матеріалу... Метафоричні зв'язки, що базуються на явищі синестезії, в поетичній мові можуть утворюватися за принципом оксюмору; за принципом епітета; за принципом гіперболи; за принципом зіставлення; за принципом символу [2, с. 20].

Поезії Оксани Радущинської наповнені метафорами-синестезіями, що створюють образну картину світу і допомагають усвідомити його поетичне бачення. Дотримуючись класифікації Т. Єщенко, згрупуємо метафори-синестезії, виділені нами у збірках поетеси [6].

Щодо *зорових* метафор (виявлено 80), то створені ними образи можуть охоплювати різнотипні асоціації: *зорові+одоративні*; *зорові+слухові*; *зорові+ментальні*. Метафоричні образи, які будуються на перехресті зорових відчуттів, є стильовою ознакою символізму.

У поетичній збірці «Неспівані пісні про щастя» знаходимо такі метафори: «...рівчак й куц калини розлігся...» [7, с. 7] – перенесення значення здійснено на основі розширення, простору; «Я в корзину лозову візьму жменьку неба і поле...» [7, с. 7] – метафора «жменька неба і поле» означає взяти щось рідне із собою; «Зоря вмирає» [7, с. 7] – метафора, що асоціюється із закінченням ночі, світанком; «Райдуга зростає» [7, с. 7] високо в небі світлішає після дощу; «безсмертне небо» [7, с. 4] – метафора на позначення вічності; «Загубилось світло» [7, с. 4] – темнота, настання ночі; «Зацвітає світанок літа» [7, с. 9] – прихід, початок квітучої літньої пори; «Весна сукні ладить» [7, с. 17] – метафора, що уособлює прихід весни-дівчини у барвистій сукні, коли все починає рости, зеленіти, квітнути; «день посивілий» [7, с. 17] – метафоричний епітет, що означає похмурий день без сонця; «Із неба зорі визирають» [7, с. 18] – появляються одна за одною; «Павутину ніч плете» [7, с. 18] – метафора, за допомогою якої можна відчути повільне настання темряви, прихід тихої ночі; «Сміхом розквітати» [7, с. 18] – дієслівна метафора передає радість, хороший настрій; «то в червневий зорепад...» [7, с. 22] – особливість першого місяця червня, коли небо вкрите зорями і вони наче падають на землю; «Днина народилась» [7, с. 22] – метафора, яка уособлює початок народження дня, світанок, коли на небі з'являються сонячні промені; «два крила майбутнього доторкаються наші...» [7, с. 22] – метафора «крила майбутнього» означає у поезії кохання двох людей, щире почуття, яке стане міцним у майбутньому, де «крила» – в значенні руки; «мережитья акація» [7, с. 23] – дієслівна метафора, що підкреслює красу акації, яка так гарно цвіте, красується білим квітом, як мереживом; «вишиванка часу» [7, с. 23] – метафора, що порівнює плинність часу із вишиванкою. По-перше, вишивати – це робота довга, копітка, а по-друге, – гарна, хоч і не завжди вдається. Так і час (життя) тягнеться рік за роком, у ньому є і

легкість, і труднощі; «туманилось літо» [7, с. 25] – метафора на позначення картини літнього туману, який стелиться берегом річки і сповіщає, що завтра буде теплий день; «жовте літо» [7, с. 25] – у поезії цей метафоричний епітет символізує закінчення літа, збирання достиглого жита і пшениці, останні теплі дні; «місяця біла річка» [7, с. 25] уявляється місячна літня ніч, коли місяць утворює своїм світлом смужку-річечку аж до землі; «Присмерк стелить вечір» [7, с. 32] – непомітний, повільний прихід вечора, захід сонця. Читачу уявляється картина надвечір'я, яке поступово непомітно переходить у вечір; «веретена дощів» [7, с. 32] – порівняння дощів із веретеном, для змалювання затяжної дощової погоди; «осінь палить свічі» [7, с. 32] – змалювання фантастичної осінньої пори, яка красується різноманітними кольорами, наче вогниками свічок; «Знають дороги» [7, с. 38] – значення давнини: дороги вже стільки всього побачили, стільки людей пройшло по них, стільки подій сталося, що вони все знають; «Місяць не встиг утекти» [7, с. 40] – метафора передає раптове закінчення ночі і настання ранку, адже досить часто можна спостерігати явище, коли надворі вже білий день, а на небі ще видніється місяць; «розіллялася свічка» [7, с. 42] – уявляється крихітна свічечка, яка догоряє, а її вогник наче лагідно розливається; «повз тихі очерети й туманову вуаль...» [7, с. 7] – крізь негустий туман просвічуються кущі, трава, очерет, як через тонку вуаль; «Груша кублилась» [7, с. 48] – в уяві постають стиглі, налиті сонцем груші, які лежать навколо стовбура, як у гнізді; «Дні трусили сажу» [7, с. 48] – настали похмурі, темні, як сажа, дні; «Зорі сплять над річкою...» [7, с. 51] – перенесення здійснено на основі подібності стану і кольору, тобто зорі тьмяні, а ніч така тиха, що здається ніби зорі дримають; «Кинув місяць променем» [7, с. 51] – освітив яскравим світлом із-за хмари; «Завія осені» [7, с. 51] – іменникова метафора передає час, коли різнобарвне листя падає з дерев і кружляє в повітрі; «День постукає у світ» [7, с.52] – початок нового дня; «Погляньте – в сонця коси розплелися...» [7, с. 61] – тоненькі яскраві сонячні промені освітили землю.

У збірці «Казки яблунового снігопаду»: «Листопад ступив, кинув мряку, погнав хмари» [8, с. 50] – розгорнута метафора влучно змальовує листопад, дощовий та холодний; «Замріялося небо» [8, с. 33] – метафора передає ознаку літнього неба, блакитного з легкими поодинокими хмаринками.

У збірці поетеси «Стукав сніг...»: «Будуть весни вагітні...» [9, с. 4] – метафора передає надію на новий урожай; «Зацвітає світанок» [9, с.4] – означає настання ранкової сонячної пори; «Я йшла в життя, а думала,

що в сад...» [9, с. 5] – дорослішала, чекала прекрасних подій, змін; «Ранок в ночі день купив» [9, с. 5] – неповторна метафора на позначення переходу ранку до дня; «Змахнуть крильми корогови» [9, с. 5] – метафора, що передає барвистість та просторість корогов, які здіймаються у небо, мов крила; «Втікають тіні» [9, с. 5] – метафора змальовує кінець ночі, прихід ранку; «Ступаючи у дні» [9, с. 8] – швидка зміна подій, один день змінює інший, життя непомітно йде; «Йдемо у завтра без доріг» [9, с. 8] – означає плинність часу, непередбачуваність майбутнього; «Впав сніг у світ, як доля...» [9, с. 10] – неочікуваність, незвіданість; «Зимова безодня» [9, с. 12] – метафора змальовує довгу люту зиму; «Плач журавлів впаде» [9, с. 12] – закінчення чогось приємного, радісного, туга за літом.

У поезіях Оксани Радушинської знаходимо, хоч і небагато, цікаві *смакові метафори*. Вони здебільшого репрезентують у мовленні традиційні художньо-образні парадигми і функціонують як ідентифікатори культурної пам'яті носіїв мови, відбивають традиції національного віршування. Перехрещуватися можуть такі асоціації: *смакові+зорові; смакові+ментальні, смакові+одоративні*.

Наприклад, у збірці «Неспівані пісні про щастя»: «Присмак вересневий» [7, с. 26] – досягає багато фруктів, і у повітрі можна відчутти запах і присмак яблук; «Терпке літо» [7, с. 48] – позначення неспостійності літньої пори: то терпке, то солодке; «Солод світів» [7, с. 52] – в основі – краса світу, різнобарвність, неповторність.

У збірці «Казки яблуневого снігопаду»: «Ніч напилася меду» [8, с. 33] – за допомогою цієї метафори відчувається краса і тиша духмяної ночі, яка пахне квітами та медом. Смакові метафори допомагають передати ті відчуття, які сприймаємо смаковими рецепторами. Читач переповнюється тим «солодким», «терпким» чи «гірким», що передають смакові метафори у поєднання із слуховими та зоровими.

Численними є й *дактильні метафори*. Вони можуть ґрунтуватися на асоціаціях: *дактильні + зорові, дактильні + ментальні, дактильні + слухові*.

У поетичній збірці «Неспівані пісні про щастя»: «... волосся мені розчесали гребінчиком снів...» [7, с.4] – передає лагідність, ніжність; «Загнуздати сніг» [7, с. 9] – дієслівна метафора, яка означає можливість керувати снами; «Сніг зігрів» [7, с. 13] – метафора за принципом оксюмору: холодний сніг настільки чистий і білий, що радує і гріє душу; «Сильний вітер гладить трави» [7, с. 17] – вітер хилить трави, наче гладить; «Тулиться осінь до зими» [7, с. 25] – кінець осені і початок зими; «Вельон з туману вдягну» [7, с. 26] – ніжний, але не справжній, лише у мріях; «Ніч обіймає» [7, с. 42] – наступає, неначе бере в обійми;

«Вечір обійняв» [7, с. 67] – непомітно, тихо наступив, ніби обійняв усе навколо.

У збірці «Казки яблунового снігопаду»: «Мрія зігралась» [8, с. 11] означає стан людини, яка мріє, і хоче, щоб її мрія здійснилась; у збірці «Стукав сніг...»: «Скільки світла у світі! Взяти б дзбанком долоні зачерпнути та й вмити розпашіле лице...» [9, с. 4] – залишити все світле, добре, ніжне і відкинути сумне і неприємне; «Сніг пече» [9, с. 10] – метафора-оксюморон: сніг пече, як мороз.

Дактильні метафори передають усі відчуття, що може сприймати людина, переплітаючись із зоровими, ментальними та слуховими. При читанні поезій відчуваєш той стан, що переживає ліричний герой, заглиблюєшся в нього.

Знаходимо у творах О. Радущинської й *одоративні метафори*, які охоплюють такі асоціації: одоративні + ментальні; одоративні + зорові, одоративні + смакові. Наприклад, у збірці «Неспівані пісні про щастя»: «Пахне вечір» [7, с. 30], «Й в груди вечір вдихну, що настоявсь на бубках ожин...» [7, с. 4] – передає запах тихого вечора, коли у повітрі відчувається аромат квітів, духмяність трав, достиглої ожини тощо.

У «Казках яблунового снігопаду»: «Ранок пахне» [8, с. 5] – метафора передає свіжість ранку, його чистоту та тишу, яку можна відчути. У поетичній збірці «Стукав сніг...»: «Пахнуть медом руки» [9, с. 5], «Запах яблук на руках» [9, с. 5] – метафори в значенні «добрі», «ніжні», «теплі»; «працьовиті».

Читач з легкістю може відчути, як пахнуть ранок і вечір, духмяний червень, осінні квіти. Поетеса майстерно передає відчуття в кількох словах. Це справжнє мистецтво.

Слухові метафори в поезіях О. Радущинської передають найтихіший звук і найгучніший гомін, дають змогу відчути звуки природи, зрозуміти стан ліричного героя і саме життя. Слухові метафори можуть ґрунтуватися на асоціаціях: слухових + ментальних; слухові + зорові.

У збірці «Неспівані пісні про щастя»: «Час шумить» [7, с. 13] – життя, як плин часу; «Кроки обірвуться» [7, с. 13] – дієслівна метафора, що означає тишу, закінчення; «Тиша йде» [7, с. 14] – все затихає, нечутно гомону; «Вітри вікно розбили» [7, с. 18] – настання змін; «Шкребеться присмерк» [7, с. 23] – повільний, непомітний прихід вечора; «Гупають яблука» [7, с. 26] – падають яблука; «Гупають грози в дійницю» [7, с. 26] – змалювання грози як великої сили з громом, дощем як з відра, що напуває землю; «Впала тиша» [7, с. 30] – настала, раптово все затихло; «Відшуміло літо, схлипуючи» [7, с. 32] – кінець літньої пори з короткочасними дощами, прихід осені; «Пісня заплаче» [7, с. 38] –

передасть тугу та сум; «Зозулі кажуть» [7, с. 39] – «кують роки»; «заспана гроза» [7, с. 7] – не сильна: то починається, то затихає; «Сніг шелестів» [7, с. 7] – ледь чутно падав; «Весна співає» [7, с. 51] – усе розквітає, буяє, шумить, радіє; «Цей тихий сміх, це – жовтий шепіт листя...» [7, с. 61] – явище осіннього прощального падолисту.

У збірці «Казки яблуневого снігопаду»: «Весна шепотіла» [8, с. 9] – початок пробудження природи, ще не помітний прихід весни. У збірці «Стукав сніг...»: «Тиша воскресла» [9, с. 5] – метафора означає повну тишу, яка запанувала навкруги; «Хвіртка плаксиво скрипне» [9, с. 7] – метафора передає звук-плач, який чується, коли відчиняти хвіртку; «Душа схлипне» [9, с. 7] – переживання, неспокій; «Слова б'ються в землю» [9, с. 8] – нерозуміння людьми одне одного; «Й душа безхитра й гола. Стояла і мовчала...» [9, с. 10] – стан враженої безвихіддю і несправедливістю людини; «Мережка кроків обірветься» [9, с.12] – настане кінець.

Слухові метафори (31), допомагають почути «шум» та «тишу» світу, зрозуміти, як плаче пісня, співає весна, шепоче листя, шкребеться присмерк, стукає та шелестить сніг, хлипає душа тощо. Як бачимо, поезії Оксани Радушинської насичені метафорами-синестезіями, які роблять їх цікавими, зворушливими, неповторними.

Висновки... Отже, поетична мова Оксани Радушинської надзвичайно багата метафорами, які властиві кожній її поезії. До часто вживаних назв – суб'єктів метафоричної дії у поетичних збірках належать такі лексеми: весна, день, місяць, час, небо, сонце, зоря, ранок, сніг, душа, дощ, вітер. За допомогою оригінальних метафор поетеса передає свою насолоду життям, оспівує прожиту кожен мить. Значення ключових слів, реалізоване в метафоричних сполуках, відтворює специфіку індивідуального мовного стилю поетеси та розкриває її увагу до людських емоцій, передає психічний стан людини.

За допомогою неповторних метафор речі та явища постають як «живі»: вони думають, сміються, плачуть, шепочуть, передають непомітні дива дня і ночі, безмежне почуття любові до навколишнього, безкінечного (ранок пахне, ніч обіймає, зоря вмирає, груша кублилась, тиша йде, грози гупають, сніг зігріває, душа посміхається, вечір обнімає, ніч пеленає місяць тощо).

Метафора надає художньому світу авторки виняткової виразності, передаючи думки за допомогою чуттєвих образів і тим самим оживляючи суху абстракцію, роблячи її зрозумілою і більш близькою читачеві:

Дикий запах трави

На хрестинах у травня

Толочили всю ніч
Босі ноги дощів...
По калюжах слідів
Промінь сонячний зрання,
Вкравши щастя, як гріш,
Аж у осінь побрів («Неспівані пісні про щастя»).

Лексико-семантична структура метафор переконливо свідчить про високий рівень художньо-образного мислення майстра українського поетичного слова, про невичерпне словесно-образне багатство сучасної літературної мови.

Список використаних джерел і літератури:

1. Сучасний словник іншомовних слів / укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. Київ: Довіра, 2006. 789 с.
2. Вербицька О. А. Ономазіологічні функції синестезійної метафори в українській мові (на матеріалі прикметників відчуття) : автореф. дис. канд. філол. наук. Харків, 1993. 24 с.
3. Гришук Б. А. Літературна Хмельниччина ХХ століття. Хмельницький, 2005. 606 с.
4. Макаренко Л. Метафори зорового класу в поетичному мовленні Оксани Радущинської. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Лінгвістика*. Херсон: вид-во ХДУ, 2009. Вип. 9. С. 84–89.
5. Стукан Г. О., Глушок Л. М. Функції метафор-опредмечувань та метафор-оживлень у поетичних збірках Оксани Радущинської. *Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 12–13 трав. 2017 р.). Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2017. С. 89–92.
6. Єщенко Т. А. Метафора в українській поезії 90-х років ХХ ст. Запоріжжя, 2001. 92 с.
7. Радущинська О. Неспівані пісні про щастя: [поезії, етюди]. Хмельницький: ТОВ НВП Евріка, 2002. 72 с.
8. Радущинська О. Казки яблунового снігопаду: [поезії, нариси]. Хмельницький: ТОВ НВП Евріка, 2001. 76 с.
9. Радущинська О. Стукав сніг... Київ: Кобза, 2005. 180с.

References

1. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv / ukl. O. I. Skopnenko, T. V. Tsybaliuk. Kyiv: Dovira, 2006. 789 s.
2. Verbytska O. A. Onomasiolohichni funktsii synesteziinoi metafory v ukrainiskii movi (na materialii prykmetnykiv vidchuttia) : avtoref. dys. kand. filol. nauk. Kharkiv, 1993. 24 s.
3. Hryshchuk B. A. Literaturna Khmelnychchyna XX stolittia. Khmelnytskyi, 2005. 606 s.

4. Makarenko L. Metafory zorovoho klasu v poetychnomu movlenni Oksany Radushynskoi. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Ser.: Lnhvistyka. Kherson: vyd-vo KhDU, 2009. Vyp. 9. S. 84–89.

5. Stukan H. O., Hlushok L. M. Funktsii metafor-opredmechuvan ta metafor-ozhyvlen v poetychnykh zbirkakh Oksany Radushynskoi. Riven efektyvnosti ta neobkhdnist vplyvu filolohichnykh nauk na rozvytok movy ta literatury: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Lviv, 12–13 trav. 2017 r.). Lviv: HO «Naukova filolohichna orhanizatsiia «LOHOS», 2017. S. 89–92.

6. Ieshchenko T. A. Metafora v ukrainskii poezii 90-kh rokiv XX st. Zaporizhzhia, 2001. 92 s.

7. Radushynska O. Nespivani pisni pro shchastia: [poezii, etiudy]. Khmelnytskyi: TOV NVP Evrika, 2002. 72 s.

8. Radushynska O. Kazky yablunevoho snihopadu: [poezii, narysy]. Khmelnytskyi: TOV NVP Evrika, 2001. 76 s.

9. Radushynska O. Stukav snih... Kyiv: Kobza, 2005. 180s.

Summary

Halyna Stukan, Liudmyla Hlushok

Metaphors-Synaesthesia in Oksana Radushynska's Collections of Poems

The article deals with the analysis of Oksana Radushynska's poetic texts, included into the following collections of poems: «Fairytale of apple snowfall» (2001), «Unsung song about happiness» (2002) and «Snow rattled» (2005), and revealing the functions of metaphors-synaesthesia in the poems of Podillia region poetess of the various periods of her creative work. The effort to group and to present metaphoric images being created at the crossroad of visual, auditory, odour, and dactyl feelings has been made. Metaphor classification, systematization within the framework of synaesthesia group has given the opportunity to understand the aspects of O. Radushynska's personality development; to define the specific features of the individual linguistic style of the poetess who created unique figurative worldviews.

Key words: *metaphors-synaesthesia, feelings, associations, poetic view, image thinking.*

Дата надходження статті: «11» квітня 2018 р.

Дата прийняття до друку: «27» квітня 2018 р.